

# บทที่ 1

## บทนำ

### ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งในอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขงที่ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพทำการเกษตร ในอดีตการทำเกษตรเป็นการทำการเกษตรที่พึ่งพิงกับธรรมชาติ อาศัยธรรมชาติอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างเหมาะสม พร้อมกับได้มีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีวิธีการจัดการธรรมชาติได้อย่างสมดุล มีภูมิปัญญาในการปลูกพืช การดูแลรักษา การให้น้ำและการให้นุ้ย มีวิธีการสังเกตธรรมชาติ สามารถดำรงชีวิตอยู่ท่ามกลางธรรมชาติได้อย่างมีความสุข “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว” เป็นคำกล่าวที่มีมาตั้งแต่สมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ซึ่งสื่อให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ที่มีมาตั้งแต่บรรพบุรุษ รวมทั้งความงดงามทางด้านวัฒนธรรมประเพณี คนในสังคม และชุมชน มีความเป็นอยู่อย่างพื่ออย่างนึ่ง เป็นสังคมสมานฉันท์และมีความเอื้ออาทรต่อกัน ต่อมาเมื่อเกิดความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ประเทศไทยส่งนักเรียนไปเรียนต่างประเทศมากขึ้นจึงทำให้สังคมวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป การทำอาชีพการเกษตรที่ทำแบบพออยู่พอกินหรือที่เรียกว่า “เฮ็ดอยู่เฮ็ดกิน เหลือกินก็แบ่งปัน เหลือแบ่งปันก็ขาย” ต้องเปลี่ยนไปทำเพื่อขายเป็นหลัก เพื่อเพิ่มรายได้ ทำให้วิถีชีวิตของเกษตรกรเปลี่ยนแปลงไป เริ่มคำนึงถึงความสะดวกสบาย ทำการเกษตรไม่พึ่งพิงกับธรรมชาติ ไม่มีการรักษาสภาพแวดล้อม ดินเกิดการเสื่อมโทรม ทำให้พื้นที่ต่าง ๆ เกิดความเสื่อมโทรมจนสุดท้ายไม่สามารถที่จะแก้ไขได้ปล่อยให้รกร้างว่างเปล่า ไม่มีที่ทำกิน ทำให้เกษตรกรมีปัญหาทางเศรษฐกิจ เกิดปัญหาทางสังคม อพยพเข้ามาสู่เมืองใหญ่เพื่อทำมาหากิน ขณะนี้ประเทศกำลังประสบปัญหาการในการผลิตอาหาร โดยประชากรต้องการอาหารมากขึ้นแต่กำลังการผลิตผลิตได้น้อยลง ทำให้เกิดการแย่งแย่ง ค่าครองชีพสูง ส่งผลกระทบต่อทุกภาคส่วนของประเทศ หากจะถามว่าเพราะเหตุใดกำลังการผลิตอาหารของประเทศจึงมีน้อยลง จะพบคำตอบว่าขณะนี้สิ่งแวดล้อมของประเทศกำลังถูกทำลายโดยมือของประชากรในประเทศ จากคำกล่าวที่ว่า “สสารย่อมไม่สูญหายไปจากโลก” แต่ทุกในวันนี้ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ สูญพันธุ์ไปป่าไม่สูญหายไปเพราะถูกทำลาย ที่ดินเพื่อการเพาะปลูกสูญเสียความอุดมสมบูรณ์ อันได้แก่แร่ธาตุ และสารอินทรีย์ต่าง ๆ แหล่งน้ำทั้งบนดิน ใต้ดินเหือดแห้งไป ฝนตกน้อยลง แม่น้ำลำคลองหลาย

แห้งแห้งขูด อากาศในเมืองมีออกซิเจนน้อยลง ไม่เหมาะกับการหายใจพลังงานและเชื้อเพลิง (ไฟ) หายากยิ่งขึ้น ฯลฯ นั่นเป็นหลักฐานที่สามารถบ่งบอกได้ว่าสสารได้สูญหายไป ในขณะที่สสารดังกล่าวสูญหายไป จำนวนประชากรได้เพิ่มขึ้น ต้องผลิตอาหารเพิ่มขึ้น กระบวนการผลิตอาหารได้ทำลายทรัพยากรที่มีในธรรมชาติให้สูญหายไป การผลิตอาหารเลี้ยงคนที่ทำกันอยู่เป็นการทำลายทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมอย่างรวดเร็ว ปัจจุบัน มีคนจำนวนมากอยู่ในฐานะยากจน บางคน ร่ำรวยมาก บางคน พอมีพอกิน คนยากจน คื่นร่น หาเช่ากินค่า เพื่อให้พอมีพอกินไม่อดตาย คนที่พออยู่ได้แล้ว พยายามคื่นร่นหาทางเพื่อให้มีฐานะอยู่ดีกินดี คนที่มีฐานะดี คื่นร่นเพื่อ ให้มีมั่งมีศรีสุข ความอยากได้ของมนุษย์เมื่อมีมาก ๆ ทำให้เกิดโทษ เพราะการได้มาซึ่งฐานะ (เงินทอง) อาจหมายถึง การทำลายทรัพยากรธรรมชาติ และสมบัติสาธารณะ เช่น ป่าไม้ แม่น้ำ แผ่นดิน พืชและสัตว์ เป็นต้น การทำการเกษตรก็เช่นเดียวกันในปัจจุบันนี้ คนทำการเกษตรมุ่งเพื่อให้ได้ผลผลิตสูงสุด จะได้ขายสินค้าให้ได้เงินมาก ๆ ได้กำไรมาก ๆ โดยไม่คำนึงถึงผลเสียในระยะยาว ผลลัพธ์จึงติดตาม มาว่า ในขณะนี้การเกษตรที่ทำกันอยู่อันได้แก่การเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ การประมง ป่าไม้ จะทำให้คนอยู่ไม่รอด เนื่องจาก เกิดอันตรายอันเป็นผลจากการกระทำของตนเองเพราะสิ่งแวดล้อม เป็นพิษ อากาศกลายเป็นแก๊สพิษ น้ำเน่าเสีย ดินถูกทำลายจนเสื่อมโทรม ทรัพยากรหมดสิ้นไป รวดเร็วมาก คำถามเกิดขึ้นว่า คนจะทำการเกษตรเพื่อผลิตอาหารให้ เพียงพอได้อย่างไร โดยไม่ก่อให้เกิดผลเสียกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและความอยู่รอดของมนุษย์ มีการเกษตรที่เป็นทางรอดของมนุษย์หรือไม่ มีวิธีการเกษตรเพื่อผลิตอาหารให้เพียงพอกับความจำเป็นของมนุษย์ โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ทรัพยากร และตัวมนุษย์เองหรือไม่ จากคำถามนี้จึงเป็นที่มาของการเกษตรทางรอด หรือวัฒนธรรมเกษตร หรือการเกษตรยั่งยืน (Sustainable agriculture )เกษตรยั่งยืน (sustainable agricultural) เป็นระบบการบริหารทรัพยากร เพื่อทำการผลิตทางการเกษตรที่ตอบสนองต่อความจำเป็นและความต้องการของมนุษย์ และในขณะเดียวกันก็ธำรงรักษาและฟื้นฟูคุณภาพของสิ่งแวดล้อม ตลอดจนช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ อันเป็นระบบการผลิตที่มีการยอมรับจนมีมาตรฐานสากลในปัจจุบัน ได้แก่ เกษตรดีที่เหมาะสม และเกษตรอินทรีย์

“เกษตรกรรมยั่งยืน” เป็นวิถีเกษตรกรรมที่ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและธำรงรักษาไว้ซึ่งความสมดุลของระบบนิเวศ สามารถผลิตอาหารที่มีคุณภาพและพอเพียงตามความจำเป็นพื้นฐาน เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของเกษตรกรและผู้บริโภค พึ่งพาตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ รวมทั้งเอื้ออำนวย

ให้เกษตรกรและชุมชนท้องถิ่นสามารถพัฒนาได้อย่างเป็นอิสระ ทั้งนี้เพื่อความผาสุกและความอยู่รอดของมวลมนุษยชาติโดยรวม ดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเมื่อ ปี พ.ศ. ๒๕๒๔ พระองค์ท่านเสด็จไปพระราชทานปริญญาที่มหาวิทยาลัยแม่โจ้ พระองค์ท่านได้ให้ความหมายของเกษตรยั่งยืนไว้ชัดเจน ทรงมีกระแสพระราชดำรัสว่า **บ้านเมืองไทยของเรานี้ถึงจะมีรายได้ทางอื่นอยู่มาก แต่ก็ต้องถือว่าเลี้ยงตัวอยู่ด้วยการเกษตร เพราะฉะนั้นจึงมีความจำเป็นตลอดไปที่จะต้องทำนุบำรุงเกษตรกรรมทุกสาขาและเกษตรกรทุกระดับให้พัฒนาก้าวหน้าอยู่เสมอ เพื่อให้ผลผลิตการเกษตรมีคุณภาพสูงขึ้น โดยไม่ผลาญทรัพยากรให้เปลืองเปล่า** จะเห็นได้ว่าเกษตรยั่งยืนไม่ได้มีเฉพาะองค์ประกอบในเรื่องความสมดุลของระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมเท่านั้น แต่จะต้องมีอีกองค์ประกอบหนึ่งควบคู่กันไป คือ จะต้องช่วยยกระดับมาตรฐานการครองชีพและคุณภาพชีวิตของเกษตรกรให้ดีขึ้น และควรต่อเนื่องไปถึงรุ่นลูกรุ่นหลานด้วย จึงจะเรียกได้ว่ามีความ “ยั่งยืน” ในการทำการเกษตรอย่างแท้จริง บริบทของเกษตรกร แม้ที่จริงแล้วในการดำเนินชีวิตของพี่น้องเกษตรกรไทย โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือนั้นที่บอกว่าตนเองมีอาชีพทำนา แต่โดยเนื้อแท้ของบริบทแล้วพี่น้องเกษตรกรไม่ได้ทำนาเพียงอย่างเดียว เป็นการทำการเกษตรแบบผสมผสาน เช่น การปลูกพืชผักสวนครัว ไม้ผล สมุนไพร พืชไร่ และพืชป่าตามหัวไร่ปลายนา การเลี้ยงไก่ เป็ด ห่าน วัว ควาย ฯลฯ ในเวลาเดียวกัน และเวลาที่เหลือด้วย แสดงให้เห็นว่าที่มาแห่งรายได้ของพี่น้องเกษตรกรมาจากหลายช่องทาง หากแต่ว่าอาชีพการทำนา “ เป็นทั้งอาชีพ และวัฒนธรรม” ที่ทำสืบทอดกันมาแต่บรรพบุรุษ

ในการทำเกษตรยั่งยืนใช้หลักธรรมของพระพุทธเจ้า อินทรีย์จะยั่งยืนได้ หนึ่งใจต้องพอก่อน สองมกน้อย สามสันโดษ สี่อดขยันจึงจะไปสู่จุดหมายได้ ใช้หลักอริยสัจสี่ ทุกข์คือปัญหา ไม่มีกิน สมุทัยคือทำอาชีพควบคู่ไปกับการปฏิบัติธรรม นิโรธคือการดับทุกข์มีอยู่มีกิน ไม่ใช่เอาความรวยเป็นเกณฑ์ มรรคคือ เลือทางเดิน ใจพอก สันโดษ อดขยัน

จังหวัดสุรินทร์ เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร มีประชากรมากเป็นอันดับ 9 ของประเทศ ในจำนวนนี้ร้อยละ 52 เป็นผู้อยู่ในวัยแรงงานพื้นฐานด้านเศรษฐกิจที่สำคัญของจังหวัดสุรินทร์ คือการเกษตรจากพื้นที่ของจังหวัดประมาณ 5,077,535 ไร่เป็นพื้นที่เพื่อการเกษตรประมาณ 3,631,421 ไร่ซึ่งเป็นพื้นที่ทำนา 3,126,747 ไร่หรือร้อยละ 86 พื้นที่ทำไร่ประมาณ 178,397 ไร่ หรือร้อยละ 4.5 พื้นที่ปลูกสัตว์ 153,808 ไร่ หรือ

ร้อยละ 4.2 พื้นที่ปลูกไม้ผล 100,218 ไร่หรือร้อยละ 2.7 และพื้นที่ปลูกพืชผัก 17,488 ไร่ หรือร้อยละ 0.48 มีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีเท่ากับ 19,719 บาท (ข้อมูล ปี 2539) จัดเป็นอันดับที่ 75 ของประเทศ และจากสภาวะวิกฤติเศรษฐกิจตกต่ำ ทำให้จังหวัดสุรินทร์ ได้รับผลกระทบอย่างมาก(เมื่อพิจารณาในแง่มวลรวมของปัญหาอันเนื่อง จากจำนวนประชากรที่มีจำนวนมาก) อย่างไรก็ตาม โดยที่จังหวัดสุรินทร์ มีศักยภาพที่สามารถพัฒนาด้านการเกษตรได้ และมีผู้นำภูมิปัญญาชาวบ้าน เช่นมหาอยู่สุนทรชัย อาจารย์เกื้อ วงษ์บุญ หลวงพ่อนาน ฯลฯ ซึ่งได้ดำเนินกิจการตามแนวทางเศรษฐกิจแบบพอเพียงและส่งเสริมความรู้ ถ่ายทอด ประสบการณ์ให้แก่ผู้ที่สนใจมาเป็นเวลานาน นับเป็นต้นทุนการพัฒนาที่สำคัญของจังหวัด นอกจากนี้จังหวัดสุรินทร์ยังเป็นจังหวัดที่มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน มีวัฒนธรรมและมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลาย สืบทอดมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ภูมิปัญญาท้องถิ่นในแต่ละพื้นที่จะแตกต่างกันออกไป พร้อมทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นจะมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ หากพบว่าในปัจจุบันวิถีชีวิตเดิม ๆ และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใช้กันมากำลังจะถูกลืมเลือนหายไปด้วยวิทยาการสมัยใหม่ที่สามารถอำนวยความสะดวกให้กับผู้คนให้ได้รับความสะดวกสบาย สุดท้ายภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ ก็จะสูญหายไปตามกาลเวลา ดังนั้นจึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่จะมีการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ให้ลูกหลานได้มีโอกาสศึกษา ได้รับรู้ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต และภูมิปัญญาอันทรงคุณค่า โดยการรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ แล้วเชื่อมโยงเข้ากับระบบการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน บูรณาการสอดแทรกภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการเรียนการสอนรายวิชาต่าง ๆ สุรินทร์เป็นจังหวัดที่มีชื่อเสียงด้านต่าง ๆ ภายได้คำขวัญที่ว่า “สุรินทร์ถิ่นช้างใหญ่ ผ้าไหมงาม ประคำสวย ร่ำรวยปราสาท ผักกาดหวาน ข้าวสารหอม งามพร้อมวัฒนธรรม” ในส่วนของภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดสุรินทร์เป็นจังหวัดที่ได้ชื่อว่ามีภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะภูมิปัญญาด้านการทำเกษตรไม่ว่าจะเป็นด้านเกษตรอินทรีย์ เกษตรผสมผสาน เกษตรประณีต เกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรกรรมยั่งยืน ที่กล่าวมาจะดำเนินการภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้จังหวัดสุรินทร์มีปราชญ์ท้องถิ่นเป็นจำนวนมาก ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาจะเป็นการบอกกล่าวสู่ลูกหลาน ไม่ได้บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เป็นศาสตร์การเรียนรู้ที่ถ่ายทอดจกกันมาเป็นทอด ๆ ของชั่วอายุคน ดังนั้นจึงควรที่จะมีการอนุรักษ์ภูมิปัญญาด้านการทำเกษตรไว้เพื่อให้ลูกหลานได้เรียนรู้ต่อไป ดังนั้นในการอนุรักษ์การทำเกษตรยั่งยืนจะทำให้คนรุ่นใหม่เป็นเกษตรกรมากขึ้นเรื่อย ๆ มิติ

ของเกษตรกรรมยั่งยืนจะไม่ใช้เรื่องเศรษฐกิจ สังคม การเมือง แต่เป็นเรื่องของจิตวิญญาณ อย่าดูถูกธรรมชาติเพราะธรรมชาติเกิดก่อนเรา พี่จะสอนเราได้ จะบอกทางรอดให้ หากเกษตรยั่งยืนไปถึงตรงนั้นโดยใช้ธรรมะ ใช้สมาธิ หรือใช้การเรียนรู้เพื่อให้เข้าถึงความจริงสูงสุดของธรรมชาติ จะทำให้เกษตรยั่งยืนมีพลังและจะเป็นจุดเปลี่ยนของโลก ในการจัดการเรียนการสอนในยุคของการปฏิรูปการศึกษาควรจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความเป็นท้องถิ่น ดังที่ศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วะสี ได้กล่าวว่า การศึกษาไม่ควรเอาวิชาเป็นตัวตั้ง แต่เอาวิถีชีวิตเป็นตัวตั้ง วิชาเป็นแต่ตัวประกอบ ในวิถีชีวิตต้องเน้นการทำให้เป็น การทำให้เป็นการเรียนรู้ที่ดี มนุษย์เรียนรู้จากการทำได้ดีที่สุด เช่น เรียนรู้ที่จะฟัง จะยืน จะกิน จะทำกิน จะทำมาหากิน จะอยู่ร่วมกัน ฯลฯ ความรู้มีอยู่ในตัวพ่อแม่ พี่น้อง เพื่อนบ้าน ผู้คนในชุมชนมากมายที่สะสมมาจากประสบการณ์ชีวิตและการทำงาน ที่แล้วมาเราให้คุณค่ากับวิชาในตำรามาก แต่เกือบจะไม่เห็นคุณค่าความรู้ในตัวคนที่ได้มาจากการปฏิบัติเลย เพื่อให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นคงอยู่ จึงควรนำภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี มาจัดเป็นหลักสูตรการเรียนรู้เพื่อให้นักเรียนเกิดความรัก ความตระหนัก ความหวงแหน ในความเป็นท้องถิ่น ซึ่งจะก่อให้เกิดการอนุรักษ์ มีความคงอยู่ เกิดความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นของตน

ปัจจุบันพบว่า มีเอกสาร ตำราต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำเกษตรอยู่มากมาย หากแต่ทว่ายังไม่มีการนำเรื่องการทำเกษตรยั่งยืน มาจัดเป็นหลักสูตรท้องถิ่น โดยเฉพาะในจังหวัดสุรินทร์ เมื่อได้สอบถามหรือสัมภาษณ์ประชาชน เกษตรกร นักเรียนในโรงเรียนต่าง ๆ พบว่ายังขาดความรู้ ความเข้าใจในเรื่องของเกษตรยั่งยืน เนื่องจากในปัจจุบันนี้ การทำเกษตรยั่งยืนยังไม่แพร่หลายมีเพียงบางหมู่บ้านหรือบางตำบลเท่านั้นที่เห็นคุณค่าของการทำเกษตรยั่งยืนและต่อไปในอนาคตหากไม่มีการอนุรักษ์ไว้ ภูมิปัญญาด้านการทำเกษตรยั่งยืนอาจจะสูญหายไปเหลือไว้เพียงตำนานให้ลูกหลานได้กล่าวขานว่าครั้งหนึ่งจังหวัดสุรินทร์เคยเป็นแหล่งการทำเกษตรยั่งยืนของประเทศไทย นอกจากนี้ยังพบว่าในการที่จะทำให้นักเรียน เกษตรกร หรือประชาชนทั่วไป หันกลับมาทำเกษตรยั่งยืนมากขึ้นควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ในเรื่องเกษตรยั่งยืนในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อโน้มน้าวให้จิตใจให้เกิดการปรับเปลี่ยน โรงเรียนจัดว่าเป็นสถานที่สำคัญของหมู่บ้าน ชุมชน เป็นศูนย์กลางในด้านต่าง ๆ การจัดแหล่งเรียนรู้ด้านเกษตรยั่งยืนที่โรงเรียนจึงเป็นแนวทางหนึ่งในหลายแนวทางที่ช่วยประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการทำเกษตรยั่งยืนให้แพร่หลาย ทำให้เกษตรกร

นักเรียน และประชาชนทั่วไปเห็นความสำคัญของการทำเกษตรยั่งยืน โดยจัดสร้างเป็นแหล่งเรียนรู้ เพื่อให้เกษตรกร นักเรียนและประชาชนทั่วไป ได้มาศึกษาหาความรู้และปรับเปลี่ยนวิธีคิดหันมาทำเกษตรยั่งยืนมากขึ้น เนื่องจากในปัจจุบันพบว่าเกษตรกรทำการเกษตรยั่งยืนน้อยเพราะเกษตรกรขาดความเข้าใจในวิธีดำเนินการประกอบกับภาครัฐมีการประชาสัมพันธ์ไม่ทั่วถึง หากเกษตรกรมีความเข้าใจในวิธีการดำเนินการจะทำให้เกษตรกรหันมาทำเกษตรยั่งยืนมากขึ้น จะมีผลทำให้สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรดีขึ้นภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จะทำให้เกิดการฟื้นฟูวิถีชีวิตความเป็นอยู่ตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษกลับคืนมา สังคมชนบทจะกลับมามีบทบาทอีกครั้งหลังจากถูกลบเลือนหายไป สภาพสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ จะดีขึ้น จะเกิดความเอื้ออาทร มีความเป็นอยู่แบบพอเพียง สิ่งแวดล้อมจะเกิดการฟื้นฟูทำให้เกิดความสมดุลและเกิดการอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติได้อย่างกลมกลืน เป็นแนวทางหนึ่งที่จะสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันได้

จากเหตุผลของการที่จะทำให้การทำเกษตรยั่งยืนมีความคงอยู่ และเพื่อให้คนรุ่นใหม่เห็นคุณค่าของการทำเกษตรยั่งยืนให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ เกิดความรัก ความหวงแหนธรรมชาติ อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านเกษตรยั่งยืนให้คงอยู่ไม่สูญหายไปจากจังหวัดสุรินทร์ ทางเลือกหนึ่งที่จะช่วยได้คือการนำเข้าสู่ระบบการศึกษาโดยเฉพาะ โรงเรียน โรงเรียนจึงเป็นสถาบันสำคัญในการอบรมสั่งสอนเด็กต่อจากครอบครัวในการที่จะปลูกฝังให้ความรู้ และสร้างเจตคติที่ดีทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้แก่เยาวชน นอกจากนี้โรงเรียนยังเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนจึงมีหน้าที่ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งหน้าที่ของโรงเรียนเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมแก่ครู อาจารย์ นักเรียน และบุคคลทั่วไป การให้ความรู้ จัดการเรียนการสอนทั้งในและนอกห้องเรียน และกิจกรรมเสริมต่าง ๆ ให้แก่นักเรียน และเผยแพร่ความรู้ให้แก่ประชาชนทั่วไป ตระหนักถึงความสำคัญของเกษตรยั่งยืน สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่มีต่อการดำรงชีวิตประจำวันของมนุษย์ อันจะทำให้บุคคลได้เกิดความสำนึกในการที่จะประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีงามต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเริ่มต้นปลูกฝัง ถ่ายทอดความรู้ให้นักเรียนเพื่อนำไปถ่ายทอดให้ผู้ปกครองเห็นคุณค่าและความสำคัญของการทำเกษตรยั่งยืน ซึ่งมีความคาดหวังว่าจะเกิดการเปลี่ยนแปลงและสามารถโน้มน้าวจิตใจให้เกษตรกรหันมาทำเกษตรยั่งยืนมากขึ้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการวิจัยการเชื่อมโยงภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านเกษตรยั่งยืน โดยจะนำภูมิปัญญาด้าน

เกษตรยังยื่นมาจัดทำเป็นบทเรียนท้องถิ่นแล้วนำมาบูรณาการกับการเรียนการสอนที่ใช้องค์ความรู้จากชุมชน สิ่งที่ได้แล้ว ทำให้การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่สืบไป โดยจัดทำเป็นบทเรียนท้องถิ่นและเป็นแหล่งเรียนรู้ เพื่อให้นักเรียนได้มีโอกาสได้ศึกษาหาความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้นักเรียนคิดเป็น ทำเป็นและแก้ปัญหาได้ภายใต้ความคิดรวบยอด รวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่น นำมาวิเคราะห์สังเคราะห์ พัฒนา สร้างบทเรียนท้องถิ่น บทปฏิบัติการ นำไปปรับปรุงแก้ไขแล้วนำไปทดลองใช้ และจัดสร้างแหล่งเรียนรู้ด้านเกษตรยั่งยืน จากนั้นสื่อสารสู่สังคม ท้องถิ่น ชุมชน และโรงเรียน เพื่อเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านเกษตรยั่งยืน ก่อนที่จะสูญหาย มาถ่ายทอดเป็นมรดกทางวิชาการแก่เยาวชนจังหวัดสุรินทร์และเยาวชนไทยได้อย่างมีคุณค่าสืบสานตำนานสุรินทร์ ถิ่นเกษตรยั่งยืน ให้คงอยู่อย่างเหมาะสมและยั่งยืนต่อไปชั่วลูกชั่วหลาน

#### วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดสุรินทร์ด้านการทำเกษตรยั่งยืน
2. เพื่อนำความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทำเกษตรยั่งยืน มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ เพื่อให้ได้องค์ความรู้ จัดทำเป็นบทเรียนท้องถิ่น
3. เพื่อบูรณาการเชื่อมโยงภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทำเกษตรยั่งยืนกับการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเกษตรยั่งยืน

#### สมมติฐานในการวิจัย

นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนด้วยบทเรียนท้องถิ่นเกษตรยั่งยืนสูงกว่าก่อนเรียน

#### ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านประชากร รวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นปราชญ์ชาวบ้านด้านการการทำเกษตรยั่งยืน จังหวัดสุรินทร์
2. ขอบเขตด้านพื้นที่ รวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยปราชญ์ชาวบ้านด้านการทำเกษตรยั่งยืน จังหวัดสุรินทร์
  - 2.1 โรงเรียนที่จะนำบทเรียนท้องถิ่น เรื่องเกษตรยั่งยืนไปใช้สอนคือ โรงเรียนสุรินทร์-ราชมงคล จังหวัดสุรินทร์

2.2 วิชาที่จะนำบทเรียนท้องถิ่นไปใช้ในการเรียนการสอนคือวิชาเกษตรยั่งยืน ช่วงชั้น  
ที่ 3

### 3. ขอบเขตของเนื้อหา

บทเรียนท้องถิ่นเรื่องการทำเกษตรยั่งยืน เป็นบทเรียนที่ได้จากการวิเคราะห์และ  
สังเคราะห์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับความรู้ด้านการทำเกษตรยั่งยืนในรูปแบบ  
ต่าง ๆ แล้วนำมาทดลองสอนกับนักเรียนในช่วงชั้นที่ 3

บทเรียนประกอบด้วย เนื้อหาสาระ บทสรุป คำถามท้ายบทเรียน และแผนการจัดการ  
เรียนรู้สำหรับครูผู้สอน

การบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการเรียนการสอน ผู้วิจัย ปราชญ์ท้องถิ่นและ  
ครูผู้สอนในท้องถิ่นเป็นผู้รวบรวมภูมิปัญญา มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และจัดทำบทเรียน โดยมี  
ครูผู้สอนในโรงเรียนในท้องถิ่นและปราชญ์ท้องถิ่นเป็นผู้สอนในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียน(สถานที่  
จริง)

แหล่งเรียนรู้เกษตรยั่งยืน ประกอบไปด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับการทำเกษตรยั่งยืนในรูปแบบ  
ต่าง ๆ เช่น การทำเกษตรธรรมชาติ เกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรพอเพียง เกษตรอินทรีย์ เกษตร  
ประณีต เกษตรยั่งยืน ศูนย์สาธิตการทำปุ๋ยหมักแบบต่าง ๆ ปุ๋ยพืชสด วิธีการปลูกพืช วิธีการ  
เตรียมดิน วิธีการวิเคราะห์ดิน วิธีการวิเคราะห์ปุ๋ย การดูแลบำรุงรักษา การกำจัดศัตรูพืชแบบต่าง ๆ  
ประโยชน์ของการทำเกษตรยั่งยืนและข้อมูลอื่น ๆ เกี่ยวกับการทำเกษตรยั่งยืน

### 4. ขอบเขตของเวลา

ปีการศึกษา 2553 รวมเวลา 1 ปี

### 5. ตัวแปรที่ศึกษา

5.1 ตัวแปรต้น บทเรียนท้องถิ่นเรื่องการทำเกษตรยั่งยืน

5.2 ตัวแปรตาม

- ประสิทธิภาพของบทเรียนท้องถิ่นเรื่องการทำเกษตรยั่งยืน
- ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนที่ใช้บทเรียนท้องถิ่นเรื่องการทำ  
เกษตรยั่งยืน
- ความคิดเห็นของผู้เรียนที่ใช้บทเรียนท้องถิ่นเรื่องการทำเกษตรยั่งยืน

### นิยามศัพท์เฉพาะ

การพัฒนาการเรียนการสอน หมายถึง การเรียนการสอน ที่นำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทำเกษตรยั่งยืนมาใช้ในการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนมีความคิด มีทักษะ และเกิดความคิดตระหนักในการที่จะอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่สืบไป

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง องค์ความรู้ท้องถิ่น หรือความรู้ที่ชาวบ้านคิดได้เอง หรือเกิดจากการเรียนรู้ และถ่ายทอดประสบการณ์จากบรรพบุรุษ ด้านการทำเกษตรยั่งยืน จังหวัดสุรินทร์

การทำเกษตรยั่งยืน หมายถึง การทำการเกษตรที่ส่งผลให้เกิดความยั่งยืนทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม มีความคงอยู่ของระบบห่วงโซ่อาหารอย่างสมดุล เช่น การทำการเกษตรตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่ วนเกษตร เกษตรแบบประณีต เกษตรปลอดสารพิษ เกษตรอินทรีย์ และเกษตรตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

บทเรียนท้องถิ่นเรื่องการทำเกษตรยั่งยืน จ.สุรินทร์ หมายถึง บทเรียนที่ได้จากองค์ความรู้ท้องถิ่นเกี่ยวกับการทำเกษตรยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ สังคม การจัดการดิน การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ และการจัดการ โรคและแมลง โดยจัดทำเป็นเรื่อง ๆ ให้สอดคล้องกับองค์ความรู้

### ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ได้องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในด้านเกษตรยั่งยืน
2. นำองค์ความรู้ที่ได้มาจัดทำบทเรียนเพื่อให้นักเรียนได้ศึกษาภูมิปัญญาโดยบูรณาการเรียนการสอนกับรายวิชาเกษตรยั่งยืน
3. ได้วิธีการเรียนการสอนโดยการเชื่อมโยงการเรียนการสอนกับภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมและชุมชน
4. ผู้เรียนได้เรียนรู้องค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้มีเจตคติที่ดีต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งจะส่งผลต่อการอนุรักษ์ในภายภาคหน้า
5. ผู้เรียนมีความสำนึกและความตระหนักและเห็นคุณค่าในการที่จะอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่สืบไป
6. โรงเรียนและชุมชนตระหนักและเห็นความสำคัญในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

7. โรงเรียนได้บทรียนท้องถิ่นเพื่อใช้ในการเรียนการสอน และเชื่อมโยงกับภูมิปัญญาท้องถิ่นส่งผลให้โรงเรียนมีความใกล้ชิดกับชุมชนมากขึ้น
8. โรงเรียนและชุมชนได้แหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นด้านเกษตรยั่งยืน
9. มหาวิทยาลัยได้องค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ด้านการเรียนการสอนในรายวิชาการศึกษาทั่วไป
10. จังหวัดสุรินทร์ได้องค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นเพิ่มเติมเพื่อจัดทำฐานข้อมูลด้านเกษตรยั่งยืน